

Dekanat Nowogródek Pierwsza wzmianka, dotycząca miasteczka Mir, pochodzi z roku 1395. Książę Zygmunt, już jako wielki książę, przekazał Mir wileńskiemu kasztelanowi Sieńce Giedygoldowiczowi. Od roku 1434 dobra mirskie stały się posiadłością rodu Illiniczów, którzy zbudowali w Mirze późnogotycki zamek obronny, należący do największych i najbardziej okazałych tego typu budowli na dzisiejszej Białorusi. Drogą rodzinnych koligacji od roku 1568 Mir trafił w ręce Radziwiłłów i w ich rękach pozostawał prawie trzysta lat, stając się jednym z klejnotów w koronie nieświeskiej ordynacji. W 1579 r. uzyskał częściowo prawa miejskie.

W 1550 r. kościół wspominano jako czynną świątynię, jednak z tego samego okresu pochodzą wspomnienia o altariach, dlatego być może w poł. XVI w. kościoła tu jeszcze jednak nie było, altaria zaś były w kaplicy zamkowej. † Tym nie mniej, tradycyjnie się uważa, iż pierwsza fundacja na korzyść kościoła należy do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, zwanego Sierotką, w roku 1587. Fundacja została zatwierdzona podczas Najwyższego Trybunału WKL w 1588 r.

Kamień węgielny został poświęcony w dn. 21 maja 1585 r. przez biskupa wileńskiego Benedykta Wojnę. Świątynia zaś została poświęcona 18 października 1587 r. w cześć niebieskiego patrona fundatora – św. Mikołaja – przez jego brata, biskupa wileńskiego Jerzego Radziwiłła (z okazji jubileuszu poświęcenia świątyni w 1937 r. biskup surfagant piński Niemira wmurował płytę pamiątkową w prezbiterium).

W 1599 r. drewniana świątynia została rozebrana po to, by móc wybudować kościół murowany. 21 maja został poświęcony kamień węgielny pod nową świątynię. 31 sierpnia 1605 roku biskup wileński Benedykt Wojna uroczystie konsekrował nowo pobudowaną świątynię. Data owego wydarzenia widnieje na tablicy pamiątkowej w prezbiterium. Obok kościoła w 1609 r. została wzniesiona piętrowa plebania (budynek został rozebrany w 1880 r.). Książę "Sierotka" był też fundatorem szpitalu i szkoły przy kościele. Gmach zespołu kościelnego bardzo ucierpiał podczas Wojny Północnej w latach 1654-1661.

W 1710 r. książę Michał Kazimierz Radziwiłł „Rybeńka” odnowił kościół, plebanię, dwie oficyny, budynki gospodarcze, na cześć zwycięstwa nad Szwedami zamówił odlanie dzwonu „Karol”. W wieku XIX do miejscowych parafian należał poeta Władysław Syrokomla (Ludwik Kondratowicz).

Kościół św. Mikołaja, w architekturze którego łączą się cechy renesansu i gotyku jest trójnawową bazyliką z półkoliście zamkniętym prezbiterium i dwiema półokrągłymi zakrystiami, co nadaje świątyni wygląd trójabsydnej. Do dwukondygnacyjnych zakrystii dobudowano

pięcioboczne klatki schodowe (tak jak okrągłe schody na fasadzie głównej wieńczyły się dachami namiotowymi, nadając tym samym kościołowi wygląd czterech narożnych wież gotyckich), prowadzące do fundatorskich łóż modlitewnych.

Od frontu, na osi nawy głównej, znajduje się czworoboczna wieża-dzwonica, pierwotnie czterokondygnacyjna, o elewacjach ozdobionych profilowanymi gzymsami i głębokimi niszami. Na przedłużeniu niskich naw bocznych znajdowały się niegdyś okrągłe wieżyczki ze schodami prowadzącymi na chór, flankujące centralną wieżę. Wnętrze świątyni było podzielone sześcioma słupami na trzy nawy, uwieńczone sklepieniami kolebkowymi nad oknami. W XVIII w. wnętrze ozdabiało dziewięć ołtarzy. W trykondygnacyjnym ołtarzu głównym, którego fundatorem był Radziwił „Sierotka” i który został ukończony w 1604 r., nad dużym obrazem Narodzenia Pańskiego znajdował się obraz Objawienia Pańskiego, wieńczył tę kompozycję obraz Obrzezania Pana, do tego przy każdym obrazie stała para figur Świętych. W lewej nawie stały ołtarze św. Kazimierza i i ołtarz Matki Bożej Niepokalanej (z wotami). Cztery kolejne ołtarze – Ukrzyżowania, św. Antoniego, Jezusa Antokolskiego (wszystkie trzy z wotami) oraz św. Jana Nepomucena – stały przy filarach.

W XIX w. układ ołtarzy się cokolwiek zmienił. Już w 1783 r. cztery ołtarze zostały opisane jako „rozwalone i warte bardziej scalania niż opisywania”. Później ich było pięć i wszystkie były dwukondygnacyjne. Do ołtarza głównego przeniesiono figurę Jezusa Antokolskiego (w roku 1856 ozdobiona 39 wotami), nad nią znajdował się obraz św. Kazimierza.

W prawym bocznym ołtarzu mieścił się obraz Matki Bożej z Jezusem na ręku, w srebrnej szacie i koronie, również ozdobiony wotami, wyżej znajdował się obraz św. Augustyna. Lewy boczny ołtarz był poświęcony św. Józefowi, w drugiej kondygnacji mieścił się tytularny obraz św. Mikołaja. Przy prawym środkowym filarze stał ołtarz św. Antoniego z obrazem św. Barbary na górze, przy lewym zaś – św. Jana Chrzciciela z obrazem Marii Magdaleny w drugiej kondygnacji.

Do dnia dzisiejszego zachował się jedynie ołtarz główny, zbudowany pod koniec XVIII w., obecnie jest restaurowany. Nad wejściem znajdował się chór, który niestety nie zachował do naszych czasów, oparty na dwu kolumnach, a na ich ogrodzeniu mieściły się wizerunki Dwunastu Apostołów i Pana Jezusa pośrodku. W podziemiach kościoła znajdowała się nieduża krypta, o pochowanych tam osobach informują płyty, wmurowane w podłogę świątyni.

Wejście na teren przykościelny od strony rynku w 1719 roku stanowiła duża murowana furta,

kryta glinianą dachówką z trzema kopułkami i krzyżami, gdzie się znajdowało pięć dzwonów: największy – „Radziwiłł” czy „Karol”, mniejszy – „Kazimierz”, jeszcze mniejszy – „Różańcowy”, czwarty nie miał nazwy, piąty zaś – „Sygnaturka”. Widocznie wieża kościelna nie całkiem pełniła funkcje dzwonnicy. Do tegoż dzwon „Radziwiłł” był na tyle duży, że dla niego z prawej strony od kościoła zbudowano osobną drewnianą dzwonnice. Na początku XVIII w. przy kościele działały Bractwo św. Antoniego oraz Przenajświętszej Trójcy, które miały w kościele odpowiednie „brackie” ołtarze. Do parafii mirskiej należały kaplice Astrowki, Horodzieja, Gorki (obecnie leżące na terenie obwodu mińskiego, wspomina się też kaplicę „w Uszy Wojniłowicza, sędziego ziemskiego nowogródzkiego”, jednak tego toponimu nie znaleziono), w Turce i w Mirze na cmentarzu. Była też kaplica w Zamku Mirskim, mieszcząca się na piętrze wieży wejściowej, z niej można było trafić zarówno do pokojów książęcych, jak i go galerii.

Na fali represji po powstaniu styczniowym w 1863 roku kościół został zamknięty. Natomiast w 1865 roku został przekształcony na cerkiew prawosławną, naczynia liturgiczne przewieziono do I szkółki (obecnie rej. baranowicki). Oczywiście, na wieży świątyni pojawiła się ogromna i nieproporcjonalna „cebula” kopuła. W 1805 r. we wschodnim rogu mirskiego cmentarza miejskiego została poświęcona kaplica pod tytułem Trójcy Przenajświętszej. Była to budowla bez wieży, drewniana, ołtarz skierowany w stronę wschodu, fasada główna w kształcie czterokolumnowego portyku.

W ołtarzu umieszczono obraz Trójcy Przenajświętszej. Kaplica została poświęcona przez ówczesnego proboszcza ks. Karola Ufrakowskiego z pozwolenia biskupa wileńskiego Jana Kosakowskiego.

W 1911 r. ks. Adolf Trumien otrzymał pozwolenie od władz na przeprowadzenie remontu cmentarnej kaplicy, a także na przebudowanie ściany frontowej, nie zmieniając wyglądu zewnętrznego. Jednak wierni wraz z ziemianinem Albinem Chomiczem przestawili kaplicę o 15 arszynów i przy niej wybudowali w ciągu trzech dni trójboczną budowlę – większą niż kaplica. W rezultacie powstał kościół z chórem opartym na kolumnach. Zrobiono zakrystię, dzieląc prezbiterium na dwie części. Niezadowolone władze postanowiły rozebrać nielegalną budowlę.

W 1914 r. katolicy Mira postanowili wybudować murowaną świątynię, wykonano też jej projekt. Jednak rozpoczęcie I wojny światowej uniemożliwiło realizację zamiarów. Po roku 1918 sytuacja polityczna na tych terenach radykalnie się zmieniła, wynikiem czego było zwrócenie wiernym ich starożytnej świątyni – kościoła św. Mikołaja. Teraz wieże ponownie uwieczono w kształcie spiczastego namiotu.

Do lat 20. ubiegłego wieku parafia mirska należała do Dekanatu Nowogródzkiego. Po utworzeniu w 1925 r. Stołowieckiego Dekanatu Diecezji Pińskiej parafia nie tylko weszła w jego skład, ale została też uczyniona jego centrum. Dekanat ów liczył dziewięć parafii: Mir, Żelazica, Zadwieja, I szkółka, Kroszyn, Połoneczka, Swojaczice, Stołowicze oraz Juszkowicze (wszystkie one oprócz Mira leżą na terenie obwodu brzeskiego). Po utworzeniu w 1991 roku Diecezji Grodzieńskiej Mir ponownie należy do Dekanatu Nowogródzkiego.

Z przyjściem ateistycznej władzy radzieckiej wszystkie świątynie Mira zostały zamknięte: kościół w stanie zaniedbanym stał w ciągu długich dziesięcioleci, siostry w roku 1946 były zmuszone do wyjazdu do Polski, ich dom został rozebrany. Kaplica Przenajświętszej Trójcy była najpierw wykorzystywana jako pomieszczenie mieszkalne, następnie zaś jako magazyn. Co prawda, w latach 70. kościół otrzymał status zabytku architektury o znaczeniu republikańskim, rozpoczęto nawet restaurację. Jednak nabożeństwa wznowiono dopiero w latach 90. ub.w., a świątynia nie została odrestaurowana do dnia dzisiejszego.

Za kościołem znajduje się miejsce pochówku polskich żołnierzy, poległych w 1919 roku

podczas wojny z bolszewikami.